

**บุญพะเวด : การเปรียบเทียบรูปแบบการจัดการงานบุญที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลง
ด้านเศรษฐกิจและสังคมกลุ่มชาติพันธุ์ในอีสาน**

**Boon Phawet : Comparative Study on Holding the Religious Event
Culminating in Ethnic Groups' Economic and Their Social Changes in
Northeastern Thailand**

บรรจง ลาวาลี

Banjong Lawalee

ทำวิจัยเมื่อ พ.ศ. 2556

บทคัดย่อ

บทความการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของการจัดงานบุญพะเวดของกลุ่มชาติพันธุ์ในอีสาน 2) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการจัดการงานบุญพะเวดที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและสังคมกลุ่มชาติพันธุ์ในอีสาน และ 3) เพื่อเปรียบเทียบรูปแบบการจัดการงานบุญพะเวดที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและสังคมกลุ่มชาติพันธุ์ในอีสาน การวิจัยได้คัดเลือกพื้นที่แบบเจาะจง เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาวในจังหวัดร้อยเอ็ด 2 หมู่บ้าน กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในจังหวัดกาฬสินธุ์ 2 หมู่บ้าน และกลุ่มชาติพันธุ์กะเลิงในจังหวัดสกลนคร 2 หมู่บ้าน รวม 6 หมู่บ้าน กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย กลุ่มผู้รู้ 54 รูป/คน กลุ่มผู้ปฏิบัติ 36 คน และกลุ่มประชาชนทั่วไป 30 คน รวมเป็น 120 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสำรวจ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มและตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลโดยใช้เทคนิคการตรวจสอบแบบสามเส้าและนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า งานบุญพะเวดของกลุ่มชาติพันธุ์ในอีสานมีมาตั้งแต่ครั้งปู่ย่าตายาย ตั้งแต่มีการตั้งหมู่บ้าน การจัดงานแต่ละครั้งชาวบ้านต้องช่วยกันทำเป็นการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่มีรายละเอียดของพิธีกรรมหรือกิจกรรมที่ทำที่มากมายและแทบทุกกิจกรรมที่ทำนั้นมักจะแฝงไปด้วยความเชื่อ ในทุกพิธีกรรมมีความเชื่อเป็นตัวสนับสนุนหรือเป็นสิ่งที่คอยจัดกระบวนการคิดของผู้ทำให้มีความศรัทธาเลื่อมใส และมีความเชื่อมั่นในสิ่งที่ตนได้ทำนั้น ซึ่งผลที่ได้คือความสุขที่จะเกิดขึ้นในตัวของผู้ทำเอง ระยะเวลาการจัดงานประเพณีบุญพะเวดกลุ่มชาติพันธุ์ในอีสานไม่มีการกำหนดตายตัว โดยมากกำหนดทำกันภายในเดือน 4 หรือเดือนมีนาคมของทุกปี เงื่อนไขของชาวบ้านที่จัดในช่วงเวลาดังกล่าว ก็คือ ชาวบ้านพึ่งเสร็จจากการเก็บเกี่ยวข้าวขึ้นยุ้งฉางและเป็นช่วงฤดูแล้ง ชาวบ้านจึงมีเวลาร่วมมีข้าวปลาอาหารอุดมสมบูรณ์ ดังนั้นช่วงเวลาดังกล่าวจึงเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมที่จะทำบุญพะเวด ซึ่งเป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับวิถีชีวิตในสังคมเกษตรกรรมของชาวบ้านกลุ่มชาติพันธุ์ในอีสานที่ได้รับการสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน

กล่าวโดยสรุป การจัดการงานบุญพะเวดของกลุ่มชาติพันธุ์ในอีสานในสภาพที่เศรษฐกิจและสังคมเปลี่ยนแปลงไปนั้นต้องอาศัยความร่วมมือจากองค์กรภาครัฐ หน่วยงานราชการหรือองค์กรเอกชนที่อยู่ใกล้

เคียงมาก วัด บ้าน โรงเรียน พระสงฆ์ ชาวบ้านและองค์ประกอบของสังคมที่สำคัญ คือ ระบบครอบครัวและเครือญาติ ระบบการศึกษา การถ่ายทอดองค์ความรู้ ระบบเศรษฐกิจ ระบบสาธารณสุข ระบบความเชื่อในศาสนาและระบบการปกครองเข้ามาบูรณาการในการจัดงาน เพื่อจะทำให้การจัดงานแต่ละครั้งประสบความสำเร็จ โดยวัด บ้านและโรงเรียน ให้ความร่วมมือในการจัดงาน มีการประสานงานเกี่ยวกับวันเวลาในการจัดงาน การเตรียมงาน การดำเนินงานตามขั้นตอน และการสรุปผลการจัดงาน การจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์งาน เพื่อให้การจัดงานแต่ละครั้งมีความยิ่งใหญ่ เป็นการส่งเสริมอัตลักษณ์ท้องถิ่นชุมชน ดำรงไว้ซึ่งคุณค่าทางวัฒนธรรม สร้างมูลค่าเพิ่มทางด้านเศรษฐกิจ สังคมให้กับชุมชนสามารถถ่ายทอดวัฒนธรรมชุมชนไปสู่ชุมชนอื่นอันจะนำไปสู่การส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวหมู่บ้านวัฒนธรรมต่อไป

คำสำคัญ : 1. บุญพะเวด 2. การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและสังคม 3. กลุ่มชาติพันธุ์ในอีสาน

ABSTRACT

The research is aimed to: 1) pursue the study on the history and developments of holding the event, 2) examine current circumstances and problems of holding the event having impacts on in their economic and cultural changes and 3) compare past and current models of holding the events that affect such changes. The sites for conducting the research were purposively selected out of six villages in three provinces, each province comprised of two ethnic groups. They were Tai-Loa, Phu Tai and Ka Loeng ethnic groups in Roi Et, Kalasin and Sakon Nokhon provinces respectively. The sample included Key, (54) Casual, (36) and General, (30) Informants totaling 120. The tools utilized for the research encompassed: the survey form, notice form, interview form and focus group, testing the reliability of data by means of triad testing technique, and presenting research's findings with analytical description.

Research's results were the following:

Northeastern Thais' Bun Phawet has been believably held since their ancestors set up their villages and settled down there. In holding the event. To begin with, villagers must help perform religious ceremonies and other various activities, of which each of them is endowed with detailed descriptions. In addition, almost every activity having done, it all implies their beliefs and faiths. Generally, it is their beliefs and faiths that act as the supportive factors or wait for organizing adherents' thinking processes and believe what merit makings they have already done, which the end results they definitely gain are happiness in their mind. The exact day of holding their event is not fixed, but the month is. Mostly, the month is confined within the fourth lunar month of the year, falling on March of every year. Their only condition to hold the event in this month is that they have just

finished their rice harvests and keep their yields in the barns. Precisely, it is the pattern of time in the agricultural society. As a result, they are free from work. Most importantly, their rice together with fish in their rice field ponds is abundant. It is thus suitable for them to holding the event during this month, which is directly related to their ways of life in their agricultural society inherited from their ancestors up to the present.

To sum up, holding their event culminating in states of economic and cultural changes must hinge on cooperation of government sectors, official establishments, or very close private sectors. Buddhist monasteries, villages, Buddhist monks, villagers and the social components, i.e., the family system, family tree system, educational system, relays of knowledge bodies, economic system, public health system, system of religious belief, and administration system should be integrated to help hold the event in order to have it accomplished. Households and schools should lend their helping hand in holding the event, liaising with date of the event, preparation of the event, step-by-step operation of the event and assessment of the event, including drawing up placards to carry out public relations of the event so that holding each event become the greatest, being the identity support of communities, retaining cultural values, creating economically and socially added values to the communities to enable them to relay community cultures to other communities that further lead to promoting cultural village-based tourism.

Keywords : 1. Boon Phawet 2. Economic and Their Social Changes
3. Ethnic Groups' in Northeastern Thailand

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

สังคมไทยมีอารยธรรมเก่าแก่ทั้งด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และประเพณีอันดีงาม การทำบุญผะเหวดหรือบุญเทศน์มหาชาติมีความเป็นมาตั้งแต่สมัยครั้งพุทธกาล กล่าวไว้ในตำนานพระมาลัยหมื่นพระมาลัยแสน การทำบุญผะเหวดชาวอีสานถือว่าเป็นประเพณีอันสำคัญยิ่งกว่าการทำบุญอื่นใด ปฏิบัติสืบทอดกันมาตามตำนานฮีตสิบสองของชาวอีสาน ดังที่บันทึกไว้ว่า “ฮอดเดือนสี่ให้ช่วยกันเก็บดอกจานสานบั้งไฟใส่เสียบดอกจิกและคำผญาของอีสานว่าเดือนสามคือยเจ้าหัวคอยปั้นข้าวจี เดือนสี่คือยจวัน้อยเทศน์มัทรี” คำว่า ดอกจิกและมัทรี เป็นคำที่มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องพระเวสสันดร ดังนั้น แสดงว่าชาวอีสานกำหนดให้จัดงานบุญผะเหวดหรือเทศน์มหาชาติในเดือนสี่ทางจันทรคติของทุกปีการจัดงานบุญผะเหวดจะมีการจัดพิธีที่สำคัญอยู่ 3 วัน คือ วันรวม วันงาน และวันเทศน์มหาชาติ (มณี พะยอมยงค์, 2519 หน้า 21) ประเพณีบุญผะเหวดมีความสำคัญต่อวิถีชุมชนในประเทศไทยทั้งด้านความงามประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นเป็นอัญมณีที่หาค่าไม่ได้ทุกภูมิภาคของประเทศไทยจะมีอัญมณีที่มีค่าอยู่มากมาย แสงสีอันงดงามที่สะท้อนออกมาจากอัญมณีนั้นย่อมบ่งบอกถึงกุศโลบายอันชาญฉลาดของบรรพบุรุษไทยที่ปลูกฝังทั้งในเรื่อง

การสืบทอดพระพุทธศาสนา ดำเนิน ความเชื่อ พิธีกรรม วิถีชีวิต นอกจากนั้นยังแฝงไว้ซึ่งคุณธรรม จริยธรรม ความดี ความงามที่คนในชาติต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สร้างความรักสมัครสมานสามัคคีให้เกิดขึ้นบุญผะเหวด เป็นประเพณีหนึ่งที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของชุมชน เพราะเป็นกรอบและแนวปฏิบัติที่ชุมชนในสังคม ต้องประพฤติปฏิบัติอันเป็นแนวคิดที่มนุษย์เรียนรู้จากประสบการณ์ของตนเองเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาค่าที่ ประสบอยู่ให้เกิดความสงบสุข ความสามัคคี ความเสียสละ ทำให้สังคมมีกฎกติกา มีระเบียบแบบแผนกลายเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของประชาชนสืบต่อกันมา (อนง อัจฉริยะ, 2551) สิ่งสำคัญสิ่งหนึ่งที่เราจะ เห็นได้จากงานบุญผะเหวดนั้นก็คือ ความเชื่อในเรื่องพระอุปคุต ความเชื่อที่ว่าถ้าได้ฟังเทศน์มหาชาติ 13 กัณฑ์ จะได้อานิสงส์สูงสุด การสร้างงานศิลปะผ้าผะเหวด ธงผะเหวดรูปแบบขั้นตอนการจัดงานมีความต่อเนื่องกัน แต่ละพิธีกรรมจะสื่อให้เห็นถึงความละเอียดละไมทางจิตใจของผู้สร้างสรรค์งานศิลป์ เพราะศิลปะเปรียบดัง ภาษาที่บ่งบอกถึงวัฒนธรรมของมนุษยชาติ ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน บ่อเกิดของอารยธรรมแหล่งต่างๆ ของมนุษยชาติต่างก็มีแนวโน้มที่ให้อิทธิพลสืบต่อกันมาอย่างไม่จบสิ้นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว ผู้ไทยและ กะเลิงในอีสาน(จารุบุตร เรื่องสุวรรณ, 2546 หน้า 38) บุญผะเหวดจึงเป็นประเพณีที่รวมเอาความรู้หลาย แขนงเข้ากันเป็นศาสตร์และศิลป์ที่อยู่บนความเชื่ออันมีพระพุทธศาสนาเป็นแกนกลาง

การจัดงานบุญผะเหวดปัจจุบันยังคงยึดรูปแบบการปฏิบัติในพิธีกรรมตามเดิมไว้ ประกอบด้วย การเตรียมงานบุญผะเหวด การอัญเชิญพระอุปคุต ผ้าผะเหวด การเทศน์มหาชาติ และการแห่กัณฑ์หลอน ในส่วนของรายละเอียดของวัตถุประสงค์ที่นำมาใช้ในพิธีกรรมกระบวนการที่ต่างกันและเปลี่ยนแปลงไปตามกาล เวลา ความเชื่อ พิธีกรรม สภาพสังคม สภาพเศรษฐกิจ สภาพการเมือง การศึกษา และเทคโนโลยีที่ เปลี่ยนแปลงไป (อรุณ คุณคำ, 2554)

สภาพปัญหาการจัดงานประเพณีบุญผะเหวดของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว ผู้ไทย และกะเลิงพบปัญหา เรื่องวัสดุและอุปกรณ์ที่จะนำมาทำเครื่องร้อยเครื่องพัน บางอย่างชำรุด เสียหาย การซ่อมแซมทำได้ยากวัสดุ และอุปกรณ์มีการประยุกต์ของใหม่จากวัสดุธรรมชาติมาเป็นพลาสติกแทน เนื่องจากธรรมชาติขาดความ อุดมสมบูรณ์ปัญหาการเทศน์มหาชาติ พระนักเทศน์มีน้อยลง ภาษาที่เทศน์ไม่ทันสมัยทำให้ผู้ฟังไม่สนใจที่จะ มาฟังโดยเฉพาะเด็กและเยาวชน การแห่ผ้าผะเหวดบางชุมชนไม่มีการทำในขั้นตอนนี้ และขาดการ ถ่ายทอดความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมการจัดงานบุญผะเหวดให้กับเด็กและเยาวชนในชุมชน และขาด ความตระหนักในการสืบทอดประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นในอนาคตเด็กรุ่นใหม่อาจไม่รู้จักประเพณีอันดี งามอย่าง ฮีตสิบสอง ก็เป็นได้และถ้าหากไม่มีการดำเนินการใดๆประเพณีเก่าแก่ที่บรรพบุรุษตกทอดไว้ให้ ลูกหลานจะสูญสิ้นไป

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมาแล้วนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาประวัติความเป็นมาของการจัดงานบุญผะ เหวดของกลุ่มชาติพันธุ์ในอีสาน สภาพปัจจุบันและปัญหาการจัดการงานบุญผะเหวดที่มีผลต่อการ เปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและสังคมกลุ่มชาติพันธุ์ในอีสานและเปรียบเทียบรูปแบบการจัดการงานบุญผะ เหวดที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและสังคมกลุ่มชาติพันธุ์ในอีสาน ซึ่งจะช่วยให้มรดกทาง วัฒนธรรม ประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว ผู้ไทย และกะเลิงเป็นสมบัติของลูกหลานในชุมชน พร้อมทั้ง จะได้เห็นคุณค่าของประเพณีชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว ผู้ไทย และกะเลิงอย่างลึก ซึ้ง ดำรงไว้ซึ่งคุณค่าทางวัฒนธรรม สร้างมูลค่าเพิ่มทางด้านเศรษฐกิจ สังคมให้กับชุมชนให้สามารถถ่ายทอด

วัฒนธรรมชุมชนไปสู่ชุมชนอื่นอันจะนำไปสู่การส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวหมู่บ้านวัฒนธรรมต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของการจัดงานบุญผะเหวดกลุ่มชาติพันธุ์ในอีสาน
- 2.2 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการจัดการงานบุญผะเหวดที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและสังคมกลุ่มชาติพันธุ์ในอีสาน
- 2.3 เพื่อเปรียบเทียบรูปแบบการจัดการงานบุญผะเหวดที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและสังคมกลุ่มชาติพันธุ์ในอีสาน

3. วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง บุญผะเหวด : การเปรียบเทียบรูปแบบการจัดการงานบุญที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและสังคมกลุ่มชาติพันธุ์ในอีสาน เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยทำการศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบการจัดการงานบุญที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้าน เศรษฐกิจและสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ในอีสาน การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยยึดหลักข้อมูลที่มีลักษณะสอดคล้องกับความมุ่งหมายของการวิจัยด้วยการสำรวจการสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มและนำข้อมูลมาทำการวิเคราะห์ที่ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ศึกษาไว้ 3 จังหวัดคือจังหวัดร้อยเอ็ด ได้แก่ 1) บ้านหนองหนอง ตำบลอึ่งอึ่ง อำเภोजตุรพักพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด 2) บ้านหนองตู่ ตำบลธงธานี อำเภอวิชัยบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด, จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้แก่ บ้านกุดหว้า และบ้านโคกโก่ง ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ และจังหวัดสกลนครได้แก่ บ้านบัว และบ้านกุดแฮด ตำบลกุดบาก อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนครโดยใช้เกณฑ์ในการเลือกดังต่อไปนี้

1. เป็นหมู่บ้านที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว ผู้ไทย และกะเลิงในอีสาน
2. เป็นหมู่บ้านที่มีการอนุรักษ์พัฒนาารูปแบบจัดงานประเพณีบุญผะเหวด
3. เป็นหมู่บ้านที่มีการจัดงานประเพณีบุญผะเหวดอย่างต่อเนื่อง

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปของการบรรยายตามเนื้อหาในแต่ละประเด็นของข้อคำถาม แล้วดำเนินการสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละประเด็นในลักษณะขององค์ความรู้ใหม่โดยใช้วิธีการอธิบายความในเชิงพรรณนาวิเคราะห์ แล้วนำมาร้อยเรียงอย่างเป็นระบบตามความมุ่งหมายและพรรณนาวิเคราะห์โดยนำแนวคิดทฤษฎีมายืนยัน

4. ผลการวิจัย

4.1 ประวัติความเป็นมาของการจัดงานบุญผะเหวดกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาวในอีสาน

ประเพณีบุญผะเหวดของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาวในอีสาน จัดขึ้นตั้งแต่ครั้งปู่ย่าตายายเป็นงานบุญที่ยิ่งใหญ่โดยมากจะจัดหลังจากฤดูเก็บเกี่ยวชาวบ้านจึงจะว่างเว้นจากการทำไร่ไถนาซึ่งโดยทั่วไปจัดในช่วงเดือน 3-4 ของทุกปีกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว บ้านหนองตู่และบ้านหนองหนองจังหวัดร้อยเอ็ดนั้นจะจัดงานประเพณีตามฮีต 12 คือตั้งแต่ครั้งปู่ย่าตายายนานมาแล้วโดยทั่วไปจัดในช่วงเดือน 3 - 4 ของทุกปีแต่โดยส่วนมากแล้วจะกำหนดเอาวันที่สะดวกแต่ก็ยังคงอยู่ในช่วงเดือนทั้งสองนี้การจัดประเพณีบุญผะเหวดเทศน์

มหาชาตินั้นใช้เวลาในการจัด 2-3 วัน (หล้า ก้านจักร และ สมยงค์ กำสมุทร, 2556 : สัมภาษณ์)

4.2 ประวัติความเป็นมาของการจัดงานบุญผะเหวดกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในอีสาน

การทำบุญผะเหวดของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยจังหวัดกาฬสินธุ์บ้านกุดหว้าและบ้านโคกโคงพบว่า มีประวัติความเป็นมาคล้ายคลึงกันกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาวคือจัดขึ้นตั้งแต่ครั้งปู่ย่าตายาย โดยจะทำต่อเนื่องกัน 3 ปีโดยไม่มีการเว้นปีเมื่อทำครบ 3 ปีแล้วอาจเว้นช่วงทำบุญในปีถัดไปได้โดยส่วนมากจะจัดหลังจากฤดูเก็บเกี่ยวชาวบ้านจึงจะว่างเว้นจากการทำไร่ไถนานิยมทำกันในช่วงเดือน 4 หรือเดือน 5 เพราะสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมากนอกจากนี้ก็มีประเพณีเลี้ยงผีซึ่งจัดเป็นประจำทุกปี (ทันใจ เครือเทียน, 2556 : สัมภาษณ์)

4.3 ประวัติความเป็นมาของการจัดงานบุญผะเหวดกลุ่มชาติพันธุ์กะเลิงในอีสาน

ประเพณีบุญผะเหวดของกลุ่มชาติพันธุ์กะเลิงจังหวัดสกลนคร บ้านบัวและบ้านกุดแอดพบว่า ประเพณีบุญผะเหวดมีประวัติความเป็นมาคล้ายคลึงกันกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยและกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาวคือมีการจัดมาตั้งแต่สมัยโบราณ ตั้งแต่เริ่มมีการตั้งหมู่บ้าน ซึ่งสิ่งที่แตกต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทย และไทย-ลาวคือ ช่วงวันเวลาในการจัดงาน ส่วนพิธีกรรมอย่างอื่นมีลักษณะเหมือนกัน การจัดงานบุญผะเหวดของกลุ่มชาติพันธุ์กะเลิงจะทำต่อเนื่องกัน 3 ปีโดยไม่มีการเว้นปีเมื่อทำครบ 3 ปีแล้วอาจเว้นช่วงทำบุญในปีถัดไปได้การทำบุญผะเหวดนั้นนิยมทำกันในช่วงเดือน 4 หรือเดือน 5 (พระครูปลัดพวงวัฒน์ อธิวัฒน์ และทองปาน ดีปะรี, 2556 : สัมภาษณ์)

4.4 สภาพปัจจุบันและปัญหาการจัดการงานบุญผะเหวดที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและสังคมกลุ่มชาติพันธุ์ในอีสาน

ผลการวิจัยพบว่า ปัจจุบันและสังคมเปลี่ยนไปมีเทคโนโลยีที่ทันสมัยรวมทั้งเศรษฐกิจสังคมการเมืองเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วมีความเจริญทางคมนาคมการศึกษาคนในชุมชนนิยมส่งลูกหลานไปเรียนต่างถิ่นต่างประเทศจากสาเหตุดังกล่าวส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ชุมชนรับเอาวัฒนธรรมต่างถิ่นเข้ามามากขึ้นจากพฤติกรรมจากการบอกเล่าและการสื่อสารของลูกหลานประกอบกับมีผลิตภัณฑ์ เครื่องอุปโภคบริโภคมีมากขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกซึ่งเป็นสิ่งล่อใจทำให้ความเป็นอยู่เดิมและเศรษฐกิจเปลี่ยนไปจึงเป็นผลทำให้การจัดงานบุญผะเหวดมีความแตกต่างกันไปมีรูปแบบและวิธีการจัดประเพณีที่ต่างกันไปบ้างแต่ในด้านความเชื่อและพิธีกรรมยังมีความเหมือนกันโดยส่วนใหญ่แล้วในกลุ่มชาติพันธุ์ในอีสานมีกระบวนการในการจัดงานบุญผะเหวดที่คล้ายกันมีความแตกต่างกันด้านจำนวนคนสถานที่เวลาอุปกรณ์แต่อยู่ภายใต้ความเชื่อและพิธีกรรมอันเดียวกัน

จากความเปลี่ยนแปลงของ ความเชื่อ พิธีกรรม สภาพสังคม สภาพเศรษฐกิจ สภาพการเมือง การศึกษา และเทคโนโลยี ทำให้พบประเด็นปัญหาที่สำคัญในการจัดงานประเพณีบุญผะเหวด คือ พระนักเทศน์มีน้อยลง พระสงฆ์ขาดความชำนาญในการเทศน์ภาษาที่เทศน์ไม่ทันสมัยทำให้ผู้ฟังไม่สนใจที่จะมาฟัง โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน และพระนักเทศน์ที่ได้นิมนต์มาอาจจะมาจากที่ไกลจึงทำให้มีความลำบากในการเดินทางของพระสงฆ์ วัสดุและอุปกรณ์ที่จะนำมาทำเครื่องร้อยเครื่องพันหาได้ยาก วัสดุและอุปกรณ์มีการประยุกต์ของใหม่จากวัสดุธรรมชาติมาเป็นพลาสติกแทน เนื่องจากธรรมชาติขาดความอุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านเด็กและเยาวชนให้ความสำคัญกับงานบุญผะเหวดและเรื่องความเป็นมาของบุญผะเหวด และการฟังเทศน์น้อยลง และขาดการถ่ายทอดความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมการจัดงานบุญผะเหวดให้กับเด็กและเยาวชน

ในชุมชน ชาวบ้าน เด็กและเยาวชน มีเวลาในการเตรียมงานบุญผะเหวดน้อยลงเนื่องจากต้องประกอบอาชีพ ในตัวจังหวัดและต่างจังหวัดเพื่อหา รามไปถึงการประกอบพิธีกรรมมีความแตกต่างกันทั้งในแต่ละบริบท พื้นที่บางชั้นตอนชาวบ้านไม่ได้จัดเนื่องจากไม่มีความพร้อมของวัสดุอุปกรณ์ประกอบพิธีกรรม

4.5 การเปรียบเทียบรูปแบบการจัดการงานบุญผะเหวดที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ และสังคมกลุ่มชาติพันธุ์ในอีสาน

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดการงานบุญผะเหวดที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ และสังคมกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว ผู้ไทย และกะเลิงของชั้นตอนการเตรียมการงานบุญผะเหวดของกลุ่ม ชาติพันธุ์ไทย-ลาวผู้ไทย และกะเลิงไม่แตกต่างกันมากนัก จะแตกต่างกันเฉพาะช่วงวันเวลาในการเตรียมงาน ส่วนวัสดุ อุปกรณ์ในการเตรียมงานขึ้นอยู่กับบริบทพื้นที่และความอุดมสมบูรณ์ทรัพยากรธรรมชาติของสภาพ แวดล้อมส่วนชั้นตอนการดำเนินงานบุญผะเหวดของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาวผู้ไทย และกะเลิงพบว่า การ ประกอบพิธีกรรมงานบุญผะเหวดมีความแตกต่างกัน คือ การเชิญพระอุปัชฌ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาวผู้ไทย และกะเลิงไม่แตกต่างกันมากนัก แต่มีความแตกต่างกันในลักษณะของพระอุปัชฌ์ซึ่งกลุ่มชาติพันธุ์กะเลิงและ ผู้ไทยจะใช้พระพุทธรูปแทนพระอุปัชฌ์ กลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว จะใช้พระอุปัชฌ์ในการประกอบพิธีกรรม ส่วน วิธีการเชิญพระอุปัชฌ์มีลักษณะเหมือนกันแตกต่างกันตรงทำนองในการกล่าวคำเชิญพระอุปัชฌ์การแห่ผ้า ผะเหวดจะมีลักษณะคล้ายกัน แต่การแห่พระเวสส์เข้าเมืองกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาวและผู้ไทย มีลักษณะเหมือน กันคือจะไม่ซ่างเข้ามาร่วมในขบวนแห่พระเวสส์เข้าเมือง แต่กลุ่มชาติพันธุ์กะเลิงจะมีการทำซ่างจำลองร่วม ในขบวนแห่พระเวสส์เข้าเมืองซึ่งเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของชุมชน การเทศน์มหาชาติกลุ่มชาติพันธุ์ไทย- ลาวและผู้ไทย มีลักษณะเหมือนกันคือ จะเทศน์จนครบ 13 กัณฑ์แต่ทำนองเทศน์จะแตกต่างกันบ้างเนื่องจาก ภาษาของชุมชนนั้นมีความแตกต่างกัน ส่วนกลุ่มชาติพันธุ์กะเลิงจะเทศน์มหาชาติแบบ 3 ธรรมาสัน เทศน์ ทำนองแห่อีสาน การถวายกัณฑ์เทศน์กลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาวและผู้ไทย จะมีลักษณะเหมือนกันคือ จะมีเจ้า ภาพกัณฑ์เทศน์เมื่อพระสงฆ์เทศน์จบกัณฑ์ที่ได้รับมอบหมายเจ้าภาพก็จะถวายกัณฑ์เทศน์ตามที่ได้กำหนด ไว้ ส่วนกลุ่มชาติพันธุ์กะเลิงมีการนิมนต์พระมาเทศน์แบบ 3 ธรรมาสัน ชาวบ้านจึงร่วมกันเป็นเจ้าภาพ และ ชั้นตอนหลังการจัดงานบุญผะเหวดจะมีลักษณะคล้ายกันจะแตกต่างกันเฉพาะวันและเวลา ซึ่งจะเห็นได้ว่า รูปแบบการจัดการงานบุญผะเหวดมีการปรับตามบริบทของพื้นที่ตามสังคมวัฒนธรรม ความอุดมสมบูรณ์ของ ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม

ดังนั้นรูปแบบการจัดการงานบุญผะเหวดมีการปรับตามบริบทของพื้นที่ตามสังคมวัฒนธรรม ทั้งนี้ ก็เพราะพื้นฐานความเชื่อที่ว่าถ้าทำไม่ครบและไม่ถูกต้องตามหลักการที่เคยปฏิบัติก็จะเกิดอาเพศต่างๆ เช่น ความแห้งแล้ง ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ข้าวยากหมากแพง หรือเกิดอุบัติเหตุที่ไม่คาดคิดระหว่างงาน การจัดการงานบุญผะเหวดของกลุ่มชาติพันธุ์ในอีสานนั้นจึงต้องอาศัย ระบบครอบครัวและเครือญาติ ระบบ การศึกษา การถ่ายทอดองค์ความรู้ ระบบเศรษฐกิจ ระบบความเชื่อด้านจิตใจ ระบบความเชื่อในศาสนา และระบบการปกครอง เข้ามาบูรณาการในการจัดงานเพื่อจะทำให้การจัดงานแต่ละครั้งประสบความสำเร็จ และให้ประเพณีบุญผะเหวดยังคงอยู่และได้รับการสืบทอดต่อไป

5. อภิปรายผลการวิจัย

ประเด็นในการอภิปรายผลมีดังนี้

5.1 ประวัติความเป็นมาของการจัดงานบุญผะเหวดกลุ่มชาติพันธุ์ในอีสาน

การจัดงานประเพณีบุญผะเหวดกลุ่มชาติพันธุ์ในอีสานมีมาตั้งแต่ครั้งปู่ย่าตายายตั้งแต่มีการตั้งหมู่บ้าน โดยมากกำหนดทำกันภายในเดือน 4 หรือเดือนมีนาคมของทุกปี ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ วิมลพรรณ ปิตธวัชชัย (2516, หน้า 51-56) ที่ได้ศึกษาประเพณีบุญผะเหวดผลการศึกษาวิจัยพบว่า บุญเทศน์มหาชาติจัดขึ้นในเดือน 4 ข้างขึ้น หรือข้างแรมก็ได้ การจัดงานบุญผะเหวดเนื่องมาจาก ความเชื่อในมาลัยหมื่นมาลัยแสน ซึ่งกล่าวถึงการฟังเทศน์มหาเวสสันดรชาดกในวันเดียวแล้วจะได้พบกับศาสนาพระศรีอริยเมตไตรย

5.2 สภาพปัจจุบันและปัญหาการจัดการงานบุญผะเหวดที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและสังคมกลุ่มชาติพันธุ์ในอีสาน

ผลการวิจัยพบว่า ปัจจุบันสังคมเทคโนโลยีเศรษฐกิจ การศึกษาการเมือง การคมนาคมเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ชุมชน การรับเอาวัฒนธรรมต่างถิ่นเข้ามามากขึ้น จากพฤติกรรมจากการบอกเล่าและการสื่อสารจึงเป็นผลทำให้การจัดงานบุญผะเหวดมีความแตกต่างกันไปมีรูปแบบและวิธีการจัดประเพณีที่ต่างกันไปบ้างแต่ในด้านความเชื่อและพิธีกรรมยังมีความเหมือนกัน โดยส่วนใหญ่แล้วในกลุ่มชาติพันธุ์ในอีสานมีกระบวนการในการจัดงานบุญผะเหวดที่คล้ายกันมีความแตกต่างกันด้านจำนวนคนสถานที่เวลาอุปกรณ์แต่อยู่ภายใต้ความเชื่อและพิธีกรรมอันเดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของสุภิตา ไชยสวัสดิ์ (2542, หน้า 161) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของชาวผู้ไทกับชาวลาว ศึกษากรณีบ้านคำกั้ง ตำบลเหล่าใหญ่ อำเภอภูพาน จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ชาวผู้ไทมีการรับและการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมของชาวไทยลาวซึ่งเป็นกลุ่มชนใหญ่ในภาคอีสานทั้งในเรื่องอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค แต่ในขณะเดียวกันชาวไทยลาวก็รับเอาวัฒนธรรมบางอย่างของชาวผู้ไท ดังนั้นการผสมผสานทางวัฒนธรรมจึงมีทั้งการรับเอา การให้ และคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมบางอย่างทำให้ชาวผู้ไทซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์สามารถอยู่ร่วมกับชาวไทยลาวที่เป็นกลุ่มใหญ่ในภาคอีสานมาได้จนถึงปัจจุบัน

จากเปลี่ยนแปลงของ ความเชื่อ พิธีกรรม สภาพสังคม สภาพเศรษฐกิจ สภาพการเมือง การศึกษา และเทคโนโลยี ทำให้พบประเด็นปัญหาที่สำคัญในการจัดงานประเพณีบุญผะเหวด คือ พระนักเทศน์มีน้อยลง บางรูปขาดความชำนาญในการเทศน์ภาษาที่เทศน์ไม่ทันสมัยทำให้ผู้ฟังไม่สนใจที่จะมาฟัง โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน และพระนักเทศน์ที่ได้นิมนต์มาอาจจะมาจากที่ไกลจึงทำให้มีความลำบากในการเดินทางของพระสงฆ์ ด้านวัสดุและอุปกรณ์ที่จะนำมาทำเครื่องร้อยเครื่องพันหาได้ยาก บางอย่างขาด เสียหาย การซ่อมแซมทำได้ยาก วัสดุและอุปกรณ์มีการประยุกต์ของใหม่จากวัสดุธรรมชาติมาเป็นพลาสติกแทน เนื่องจากธรรมชาติขาดความอุดมสมบูรณ์ ชาวบ้าน เด็กและเยาวชน ให้ความสำคัญกับงานบุญผะเหวดและเรื่องความเป็นมาของบุญผะเหวด และการฟังเทศน์น้อยลง และขาดการถ่ายทอดความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมการจัดงานบุญผะเหวดให้กับเด็กและเยาวชนในชุมชน ชาวบ้าน เด็กและเยาวชน มีเวลาในการเตรียมงานบุญผะเหวดน้อยลงเนื่องจากต้องประกอบอาชีพในตัวจังหวัดและต่างจังหวัด รวมไปถึงการประกอบ

พิธีกรรมมีความแตกต่างกันทั้งในแต่ละบริบทพื้นที่บ้างขั้นตอนชาวบ้านไม่ได้จัดเนื่องจากไม่มีความพร้อมของวัสดุอุปกรณ์ สอดคล้องกับผลการวิจัยของพระมหาวิเชียร วชิโร (2553, หน้า 129) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่องความเป็นมาของงานบุญผะเหวด (เทศน์มหาชาติ) ของจังหวัดร้อยเอ็ด ผลการศึกษาวิจัยพบว่าปัญหาด้านสถานที่และอุปกรณ์ชาวบ้านและพระสงฆ์ช่วยกันจัดสถานที่และอุปกรณ์อุปกรณ์บางอย่างทำขึ้นมาใหม่แต่ยังคงรูปแบบตามเดิมเพื่อให้ครบตามรูปแบบพิธีกรรมที่สืบทอดกันมาวัสดุอุปกรณ์บางอย่างเช่น เครื่องร้อยเอ็ดเครื่องพัน ชาวบ้านซื้อมาเพิ่มเติม อุปกรณ์ในการตกแต่งศาลาการเปรียญ บางอย่างชาวบ้านใช้ของเดิม บางอย่างมีการใช้วัสดุสมัยใหม่เนื่องจากธรรมชาติขาดความอุดมสมบูรณ์

5.3 การเปรียบเทียบรูปแบบการจัดการงานบุญผะเหวดที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและสังคมกลุ่มชาติพันธุ์อีสาน

รูปแบบการจัดการงานบุญผะเหวดที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและสังคมกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว ผู้ไทย และกะเลิง มีความแตกต่างของขั้นตอนการเตรียมงาน ขั้นตอนการดำเนินงานบุญผะเหวด และขั้นตอนหลังการจัดงานบุญผะเหวดคือ ช่วงวัน-เวลาขั้นตอนการเตรียมงาน การประชุมจัดงานการนิมนต์พระมาเทศน์และออกหนังสือเชิญการจัดเตรียมสถานที่ และตกแต่งสถานที่ แตกต่างกันขึ้นอยู่กับบริบทพื้นที่ ความพร้อมของชุมชนและความสามัคคีกันชุมชน โดยกลุ่มชาติพันธุ์ในอีสานมีรูปแบบการจัดการงานบุญผะเหวดที่ชัดเจนและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น ที่รูปแบบการจัดการงานบุญผะเหวดเป็นเช่นนี้เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพที่ต้องทำนาเป็นหลัก และหลังฤดูการเก็บเกี่ยวจะปลูกพืชผัก การเลี้ยงสัตว์ อาชีพค้าขาย การไปรับจ้างทำงานในตัวเมืองหรือต่างจังหวัด เนื่องจากรายได้ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายอันเนื่องมาจากการทำนา หรือทำอาชีพอื่นแล้วขาดทุน ในปัจจุบันการพัฒนาด้านอาชีพชาวบ้านเพื่อการค้าขายไม่ใช่ทำแบบพอยังชีพ จึงทำให้ชาวบ้านมีเวลาว่างในการร่วมงานประเพณีบุญผะเหวดที่จัดขึ้นน้อยลง สภาพเศรษฐกิจของแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกัน สอดคล้องกับทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของสจิวัด (Julian Steward) ที่กล่าวว่านิเวศวิทยาคือการปรับตัวเข้าหากันระหว่างสิ่งแวดล้อมกับมนุษย์การปรับตัวของมนุษย์นั้นแตกต่างจากสัตว์ตรงที่มีมันขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางวัฒนธรรมนิเวศวัฒนธรรมคือการศึกษาถึงการปรับตัวหรือความสัมพันธ์ของวัฒนธรรมกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

บุญผะเหวดมีผลต่อระบบเศรษฐกิจ คือ เนื่องจากประชาชนมีอาชีพเกษตรกรรม เป็นอาชีพหลักของคนในชุมชน ปัจจุบันการทำงานจะเก็บไว้กินบางส่วน นอกจากนั้นก็นำไปขาย เพื่อเป็นรายได้ ทำให้การจัดงานในแต่ละปีมีความใหญ่โตไม่เท่ากันเนื่องจากถ้าปีไหนหมู่บ้านมีรายได้ดีจากการทำการเกษตรซึ่งเป็นอาชีพหลักก็ทำให้ชาวบ้านร่วมกันบริจาคทำบุญจำนวนมากทำให้การจัดงานมีความยิ่งใหญ่ สอดคล้องกับผลการวิจัยของนิยพรธม วรรณศิริ (2540, หน้า 93) ที่กล่าวว่าหลักการของการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมอันเกิดจากปัจจัยต่างๆเช่น ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ปัจจัยทางเศรษฐกิจมนุษย์ต้องแสวงหาโอกาสทางเศรษฐกิจที่ดีกว่าเพื่อความอยู่รอดปัจจัยทางสังคมมีการเปลี่ยนแปลงเปลี่ยนวิธีการพฤติกรรมและความรู้ใหม่จากการไปศึกษาอย่างอื่นหรือการรู้จักแต่งงานกับคนต่างวัฒนธรรมและการอพยพย้ายถิ่นที่อยู่และปัจจัยทางการคมนาคมเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเพราะการมีถนนหรือระบบขนส่งที่ดีทำให้มีการติดต่อสื่อสารค้าขายแลกเปลี่ยนช่วยให้การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเป็นไปได้รวดเร็ว

กลุ่มชาติพันธุ์ในอีสานมีรูปแบบการจัดการงานบุญเฉพาะที่ชัดเจนและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น การจัดการงานบุญเฉพาะเขตมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านสังคม คือ

บุญเฉพาะเขตมีผลต่อระบบครอบครัวและเครือญาติ คือ ทำให้คนในครอบครัวและญาติพี่น้องที่อยู่ต่างหมู่บ้านมีความสัมพันธ์อันดีระหว่างกันอันจะทำให้เกิดความรักความสามัคคีกันในระบบครอบครัวเครือญาติ ในปัจจุบันเป็นครอบครัวแบบขยายแต่ไม่มาก ระบบเครือญาติ ปัจจุบันมีการแต่งงานกับคนนอกพื้นที่มากขึ้น แต่ระบบเครือญาติภายในหมู่บ้านผูกพันกันอย่างแน่นแฟ้นมาก ชาวบ้านให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันทั้งในด้านการช่วยเหลือแรงงานและการแบ่งปันอาหาร สอดคล้องกับงานวิจัยของ คลานยัสเนอร์ (Klausner. 1972, p 23-24) ที่ได้ศึกษาบ้านหนองโคนซึ่งเป็นหมู่บ้านหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการศึกษาพบว่า การเปลี่ยนแปลงในด้านสังคมนั้นระบบครอบครัวขยายได้เปลี่ยนแปลงไปพวกหนุ่มสาวเมื่อแต่งงานแล้วมักจะแยกเรือนอยู่ต่างหากไม่อยู่รวมกับพ่อแม่เหมือนแต่ก่อนระบบการช่วยเหลือในหมู่บ้านเปลี่ยนไปเป็นแบบการจ้างแรงงานไม่มีว่าจะจะเป็นชาวบ้านด้วยกันหรือกับพระระบบความสัมพันธ์ภายในครอบครัวได้เปลี่ยนแปลงไปคือบทบาทของพ่อแม่มีลักษณะแบบประนีประนอมพ่อแม่ไม่มีอำนาจในการสั่งเหมือนแต่ก่อนความสัมพันธ์กับสถาบันทางศาสนาได้มีการเปลี่ยนแปลงไป

บุญเฉพาะเขตมีผลต่อระบบการศึกษา คือ การจัดงานแต่ละครั้งเป็นการเรียนรู้และการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้กับเด็ก เยาวชนในหมู่บ้านและต่างหมู่บ้านซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่ไม่ได้เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ในห้องเรียนแต่เป็นการสอนผ่านประเพณีชุมชน และองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดงานบุญเฉพาะเขตยังคงได้รับการสืบทอด ถ่ายทอดองค์ความรู้จากอดีตจนถึงปัจจุบันเนื่องมาจากการศึกษาของคนในชุมชนรุ่นต่อรุ่นทำให้ประเพณีบุญเฉพาะเขตยังคงอยู่กับชุมชน สอดคล้องกับทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมของสมศักดิ์ศรีสันติสุข (2544, หน้า 55) กล่าวถึงทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมว่าเป็นปัจจัยที่ผลักดันให้วิถีชีวิตของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมการที่มนุษย์ใช้ชีวิตความเป็นอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวและสังคมมีการติดต่อสื่อสารแลกเปลี่ยนซื้อขายทำให้เกิดการซึมซับรับเอาวัฒนธรรมที่ตนไปสัมผัสก่อให้เกิดการแพร่กระจายแล้วเกิดการถ่ายทอดจากสังคมหนึ่งไปยังอีกสังคมหนึ่งโดยมีนักคิดที่อธิบายถึงการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม

บุญเฉพาะเขตมีผลต่อระบบสาธารณสุข เนื่องจากปัจจุบันการรักษาโรคร้ายไข้เจ็บด้วยวิชาการแพทย์แผนใหม่ เริ่มเข้ามามีบทบาทในหมู่บ้านเนื่องจากการเดินทางมีความสะดวก รวมไปถึงมีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลอีกทั้งผลจากการรักษาแพทย์แผนปัจจุบันไม่จำเป็นต้องใช้เวลานานเหมือนกับการรักษาแผนโบราณ แต่ก็มีการรักษาแผนโบราณ เช่น หมอน้ำมันต์ และพิธีเหยา ชาวบ้านจัดงานบุญเพื่อเป็นการรักษาจิตใจให้มีแต่ความสุขเมื่อได้บริจาคทาน สอดคล้องกับงานวิจัยของภารตี มหาพันธ์ (2532, หน้า 23) ที่ศึกษาวิจัยพิธีเหยาเอาฮูป ผลการศึกษาวิจัยพบว่า พิธีเหยาเอาฮูป เป็นการประกอบพิธีเฉพาะในเขตลานวัด เนื่องในงานบุญมหาชาติ หรือบุญเฉพาะเขต และถือเป็นพิธีกรรมการเล่นอย่างหนึ่งที่มีการเล่นอย่างหนึ่งที่มีเล่นอยู่เฉพาะหมู่บ้านโนนยางและบ้านหนองโสนเท่านั้น และสอดคล้องกับทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม

บุญเฉพาะเขตมีผลต่อระบบความเชื่อในศาสนา เนื่องจากชาวบ้านมีวัดเป็นที่พึ่งทางใจ มีความเชื่อเกี่ยวกับฮีต 12 คอง 14 บางประเพณีการจัดงานมีความยิ่งใหญ่และบางประเพณีจัดตามเวลารวมไปถึงเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษซึ่งชาวบ้านได้รับการสืบทอดมาจากในอดีต ในการทำบุญเฉพาะเขตของกลุ่มชาติพันธุ์ในอีสาน

มีความเชื่อเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตด้านการผลิตที่ยังต้องพึ่งพาธรรมชาติเป็นหลักการให้ทานความเชื่อนี้ได้ รับอิทธิพลมาจากหลักคำสอนในทางศาสนาพุทธผูกโยงไปกับความเชื่อและความหวังถ้าพึ่งเทศน์มหาชาติ ครบทั้ง 13 กัณฑ์แล้วจะได้ไปเกิดร่วมกับบุคคลสมัยกับพระพุทธเจ้าองค์ต่อไป คือ พระศรีอริยเมตไตรย สอดคล้อง กับงานวิจัยของ พรเพ็ญ อ้นตระกูลและอัจฉราพร กุมพพิสมัย (2527, หน้า 51) ที่ได้ศึกษาวิจัย ความเชื่อ เกี่ยวกับพระศรีอริยเมตไตรย และกบฏผู้มีบุญในสังคมไทย ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ความเชื่อและความ ศรัทธาพระศรีอริยเมตไตรยนั้นไม่ได้เกิดในสังคมไทยเท่านั้น แต่ความเชื่อดังกล่าวได้เกิดขึ้นทั่วไปในสังคม เอเชียที่นับถือศาสนาพุทธ นิยามหายาน ล้วนแต่มีจุดมุ่งหมายอันเดียวกันคือพบกับสังคมที่ยุติสมบูรณ์ พูนสุขปราศจากการเอารัดเอาเปรียบ ซึ่งถือเป็นสังคมอุดมคติสังคมชาวพุทธ

บุญชะเหตุมีผลต่อระบบการปกครอง คือถึงแม้ว่าจะมีการแบ่งการปกครองภายในหมู่บ้าน ด้วยความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความรักความสามัคคีกัน ชาวบ้านแบ่งเฉพาะการปกครองแต่การที่ช่วยกัน พัฒนา ภายในหมู่บ้านให้มีความเป็นปึกแผ่น มีผู้ใหญ่บ้านบริหารหมู่บ้าน ชาวบ้านเคารพผู้อาวุโสภายใน หมู่บ้านคนในชุมชนเคารพกันและกันทำให้หมู่บ้าน วัด และโรงเรียนมีความสามัคคีกัน ซึ่งเป็นผลมาจากการ จัดงานบุญชะเหตุทั้งสิ้นสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2532, หน้า 247) ที่ได้ศึกษาวิจัย เรื่องการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม ในหมู่บ้านชาติพันธุ์กวย : ศึกษากรณี หมู่บ้านว่น ผลการศึกษาพบว่า การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรม มีการแต่งงานข้ามชนเผ่า มากขึ้น สถานบันครอบครัวและเครือญาติไม่ค่อยมีบทบาทในการเลี้ยงดูบุตรหลาน แต่ในแง่วัฒนธรรม ประเพณียังคงยึดถือและเชื่อในระบบอาวุโส ความภูมิใจในเผ่าพันธุ์ และความเชื่อผีบรรพบุรุษอยู่มาก สำหรับ ผลกระทบด้านสังคมและวัฒนธรรม วิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงไป มาตรฐานคุณภาพชีวิต ความเป็นอยู่ด้านสุขภาพอนามัยและการศึกษาดีขึ้น มีโอกาสเดินทางท่องเที่ยวมากขึ้น แต่ก็ยังคงยึดมั่นอยู่ ในความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษ ระบบอาวุโส นอกจากปัญหาสังคมในหมู่บ้านมีแนวโน้มว่าจะยังคงมีอยู่ต่อไป

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการวิจัยเรื่องบุญชะเหตุ : การเปรียบเทียบรูปแบบการจัดการงานบุญที่มีผลต่อการ เปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและสังคมกลุ่มชาติพันธุ์ในอีสานสามารถนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

6.1.1 เนื่องจากผลการศึกษาพบว่า การจัดงานบุญชะเหตุของหมู่บ้านที่เป็นพื้นที่การวิจัย มีจุดเด่นและมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะชุมชน สามารถนำงานวิจัยไปใช้ในวางนโยบายและพัฒนารูปแบบ การจัดการงานบุญชะเหตุในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนั้นแล้ว พื้นที่อื่นสามารถนำรูปแบบ การจัดการงานบุญชะเหตุไปปรับใช้ได้ตามความเหมาะสม

6.1.2 เนื่องจากผลการศึกษาพบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว ผู้ไทย และกะเลิง ในภาคอีสาน มีการจัดงานประเพณีบุญชะเหตุ เพื่อการอนุรักษ์และสืบสานงานประเพณีของท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง หน่วยงาน ภาครัฐสามารถนำงานวิจัยชิ้นนี้ ไปประกอบการเขียนนโยบายและแผนพัฒนาประจำปี ซึ่งสามารถทำให้ การดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และได้รับความร่วมมือกับชุมชนเป็น อย่างดี

6.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกรณีศึกษา ซึ่งผลการวิจัยอาจนำไปประยุกต์ใช้ได้จำกัดเฉพาะกรณีสังคมอื่นที่คล้ายคลึงกัน ดังนั้นควรมีการศึกษาเพิ่มเติมดังนี้

6.2.1 เนื่องจากผลการศึกษาพบว่า การขาดแคลนพระสงฆ์ที่มีทักษะในการเทศน์มหาชาติเป็นผลทำให้ประชาชนไม่สนใจในการฟังเทศน์มากในภาคอีสาน ดังนั้น จึงควรที่จะศึกษาแนวทางการพัฒนาพระนักเทศน์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

6.2.2 เนื่องจากผลการศึกษาพบว่า ประเพณีบุญผะเหวดมีความสำคัญต่อวิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคม จึงควรสนับสนุนให้มีการวิจัยเกี่ยวกับการจัดการงานบุญผะเหวดที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและสังคม ในพื้นที่อื่น หรือด้านอื่น เพื่อการจัดการพัฒนาในด้านนั้น และศึกษาค้นคว้ารูปแบบการจัดการงานบุญผะเหวดที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลง ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมเศรษฐกิจและสังคม อย่างกว้างขวาง

9. เอกสารอ้างอิง

- จารุบุตร เรืองสุวรรณ. (2546). **ฮีตสิบสองคองสิบสี่**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- นียบพรรณ วรณศิริ. (2540). **มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พรเพ็ญ อันตระกูลและอัจฉราพร กมฺุทพิสมัย. (2527). **ความเชื่อพระศรีอารีย์และกบฏผู้มีบุญในสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร : สร้างสรรค์.
- พระมหาวิเชียร วชิโร. (2553). **การศึกษาสัมฤทธิ์ผลของการฟังเทศน์ในงานบุญผะเหวด (เทศน์มหาชาติ) จังหวัดร้อยเอ็ด**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ภารดี มหาขันธ์. (2532). **พื้นฐานอารยธรรมไทย**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.
- มณี พยอมยงค์. (2519). **การวิเคราะห์และเปรียบเทียบมหาชาติ ฉบับภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคอีสาน และภาคใต้**. ปริญญาโท กศ.ม. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.
- วิมลพรรณ ปิตธวัชชัย. (2516). **ฮีตสิบสอง**. กรุงเทพมหานคร : มหาชน.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2532). **การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม ในหมู่บ้านชาติพันธุ์กวย : ศึกษากรณีหมู่บ้านวาน**. รายงานการวิจัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2544). **การศึกษาสังคมและวัฒนธรรม : แนวความคิด วิทยาและทฤษฎี**. ขอนแก่น : ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สุภิตา ไชยสวัสดิ์. (2542). **การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของชาวผู้ไทกับชาวไทยลาว ศึกษากรณีบ้านคำกั้ง ตำบลเหล่าใหญ่ อำเภอภูฉิมรายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- อเนก อาจวิชัย. (2551). **แนวทางการฟื้นฟูประเพณีบุญผะเหวดของชาวผู้ไทจังหวัดมุกดาหารเพื่อส่งเสริมอัตลักษณ์ท้องถิ่น**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

อรุณ คุณคำ. (2554). **ประเพณีท้องถิ่นในฐานะทุนทางสังคมกับวิถีชีวิตชุมชน : กรณีศึกษาประเพณีงานบุญพระเวศของไทยและลาว**. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

Klausner, J. William. (1972). "Popular Buddhism in Northeast Thailand," **Rural Sociology**. 55(7) : 23-24 ; March,

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

1. พระครูปลัดพวงศวัฒน์ อธิวัฒน์. วัดบ้านกุดแฮดตำบลกุดบาก อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร
2. หล้า ก้านจักร. เลขที่ 49 หมู่ที่ 5 ตำบลอี้งอง อำเภोजตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด
3. สมยงค์ กำสมุทร. เลขที่ 22 หมู่ที่ 9 ตำบลธงธานี อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด
4. ทันใจ เครือเทียน. เลขที่ 137 หมู่ที่ 2 ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
5. ทองปาน ดีปะรี. เลขที่ 83 หมู่ที่ 7 ตำบลกุดบาก อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร